

ШАЛЯНОВИТА ПРОСВІТИТЕЛЬКА НАРОДУ

*“Людина, яка в час масової безграмотності,
працює задля просвіти народу зробила девізом
свого життя і залишилася вірною тому девізові”.*

(М. Сумцов)

Христина Данилівна Алчевська, у дівочтві Журавльова, народилася 16 квітня 1841 р. (за іншими даними 1843 р.) у повітовому містечку Борзна Чернігівської губернії у дворянській родині. Батько – Данило Журавльов, викладач міського училища, мати – Аннет Вуїч, дочка генерала, героя війни 1812 р. Освіту здобула самотужки. Як згадують сучасники, Христина, хоч і була самоучкою, виділялася серед інших рідкісною начитаністю і прагнула застосувати свою енергію й знання з користю для суспільства. Вона з дитинства мріяла стати вчителькою, але отримати професійну освіту їй не вдалося.

Христина Данилівна склала іспит на право викладати і у 1862 р. заснувала приватну безплатну недільну школу для жінок. З 1862 до 1870 р. школа існувала нелегально, заняття відбувалися вдома у Алчевської. Потім школа знаходилася у приміщенні початкового училища, а в 1896 р. за проектом О.М.Бекетова для школи збудували власну споруду у Мироносицькому провулку – нині вул. Раднаркомівська, 9. Будинок вартістю 50 тис. руб. – єдине власне (тобто таке, що належало школі) приміщення серед усіх недільних шкіл Російської імперії. Школа проіснувала до 1919 р. Христина Данилівна працювала з колективом педагогів – сподвижників. Безплатно викладали понад 100 учителів (серед яких – видатні вчені Д.І.Багалій, В.Я.Данилевський).

У цьому навчальному закладі в різний час здобули освіту майже 17 тис. жінок. Керована Алчевською школа була навчальним закладом, який давав освіту значно ширшу, ніж звичайна недільна школа, крім того вона була методичним центром початкової освіти дорослого населення в Російській імперії. Викладачі – “недільники” на чолі з Х.Д.Алчевською у своїй практиці використовували передові освітні методики. Поряд з уроками в недільній школі великого значення надавали позакласній роботі, особливо ж проведенню шкільних свят. Новорічні ялинки, прогулянки за місто, відвідування театрів, музично-театралізовані вистави були ефективними складовими виховного процесу. Унікальним явищем у діяльності Харківської

приватної жіночої недільної школи став музей наочних посібників (таблиць, картин, альбомів, історичних та географічних карт, манекенів, чучел тощо) – єдиний у своєму роді, якого не мала жодна початкова школа Російської імперії. У 1896 р. музей налічував 434 експонати, причому, були посібники, спеціально виготовлені для цього музею.

До Алчевської приїздили педагоги з України, Кавказу, Росії вчитися, як zorganizувати школи такого типу й вести в них заняття. У її салоні часто збиралися визначні діячі науки й мистецтва. Серед них – літератори Г.Хоткевич, О.Олесь, М.Обачний (М.Косач), П.Куліш, Т.Рильський, М.Вороний. Х.Д.Алчевська неодноразово виступала в ролі ініціатора та співорганізатора освітянських виставок, у тому числі й міжнародних. Школа Х.Д.Алчевської не просто навчала. Це була освіта, пов'язана з моральним вихованням, із впровадженням не тільки нових педагогічних методів, але й норм поведіння, принципово відмінних від установлених у казенних школах. Робота школи була представлена на всесвітніх форумах у Москві, Нижньому Новгороді, на Антверпенській, Брюссельській, Чиказькій і двох Паризьких міжнародних педагогічних виставках.

Алчевська була однією із засновників Харківського товариства поширення в народі грамотності, а також Першої безплатної народної бібліотеки-читальні.

Поряд з просвітницькою, Христина Данилівна займалася літературною і науково-педагогічною, бібліографічною діяльністю. З ініціативи Алчевської та під її керівництвом було видано тритомний рекомендаційний покажчик книг “Что читать народу?” (1884–1906), який на виставках в Антверпені, Чикаго і Парижі отримав найвищі нагороди. У ньому понад 4 тис. рецензій, відгуків, анотацій близько 80 авторів (учителів, викладачів, професорів і просто читачів) на твори зарубіжної, російської та української літератури. Сама Алчевська написала 1150 анотацій. Авторський колектив на чолі з нею підготував також 3-томний посібник “Книга взрослых” (1899–1900), що протягом 1899–1917 рр. витримав 40 видань. Вона – авторка мемуарів “Передуманное и пережитое” (1912), методичних статей з навчання дорослих, укладач “Каталога книг” та “Програм викладання у недільних школах”. Друкувала оповідання в журналі “Детское чтение”.

Педагогічна діяльність Алчевської здобула всесвітнє визнання на Міжнародному конгресі приватної ініціативи у справі народної освіти (Франція, 1889). Її було обрано віце-президентом Міжнародної ліги освіти. Багато освітніх товариств обрали видатного педагога своїм почесним членом, вона удостоєна найвищих нагород – золотих та срібних медалей Московського й Петербурзького товариств поширення в народі писемності, почесних дипломів.

Вся діяльність Христини Данилівни була прикладом служіння своєму народові, його мові. Незважаючи на заборону, вона відстоювала українську

мову, народну пісню, пропагувала твори Т.Г.Шевченка. В садибі Алчевських у Харкові (нині будинок Центру громадських зв'язків) у 1899 р. з ініціативи Христини Данилівни було **встановлено перший у світі пам'ятник Кобзареві** (скульптор академік В.Беклемішев). Крім того, Друге Харківське повітове училище, попечителем якого була Алчевська, з її ініціативи стало першим навчальним закладом Росії, якому було присвоєно ім'я Т.Г.Шевченка. Вона зустрічалася й листувалася з І.Франком, М.Павликом, Л.Толстим, Ф.Достоевським, І.Тургенєвим, А.Чеховим, В.Короленком, Г.Успенським.

Христина Данилівна Алчевська виховала шістьох дітей, які залишили помітний слід в історії вітчизняної науки та культури: Дмитро став кандидатом природничих наук, добре грав на віолончелі й малював, Іван – знаменитий оперний співак, Микола – педагог і громадський діяч, Григорій – композитор, Христя – поетеса і педагог.

Померла Христина Данилівна 15 серпня 1920 р. у Харкові.